

Màgia a la vora de l'Atlàntic

Una altra vegada et torne a veure –Lisboa i Tejo i tot– /transeüent inútil de tu i de mi/ estranger ací com a tot arreu”. Pessoa donà la clau. Els responsables de Lisboa Capital Europea de la Cultura no han pogut, ni volgut, defugir la inevitable referència a l'escriptor portuguès més internacional. Un dels seus pensaments més celebrats: “l'universalisme és la gran aportació de la cultura portuguesa al món”, ha servit per a definir les intencions d'aquesta capitalitat cultural i Lisboa serà, durant el 94, un “punt d'encontre de cultures”.

La direcció de l'“esdeveniment”, nom que els lisboetes han donat al programa d'actes, ha hagut de lluitar contra els problemes típics de tots els seus antecessors: el finançament i la falta de definició sobre el que ha de ser una “capital cultural”. Respecte al primer punt, els portuguesos han triat una fórmula àgil, la constitució d'una societat autònoma, Lisboa

La setmana passada s'inauguraven els actes de “Lisboa Capital Europea de la Cultura”. La ciutat portuguesa ha preparat un complet programa de restauracions i activitats culturals.

94, que ha gestionat els 6.000 milions de pesetes que han atorgat, al 50%, l'Ajuntament i el Govern central. Pel que fa als objectius, Lisboa ha volgut imitar Dublín 91 i aprofitar l'“esdeveniment” per a recuperar i enfortir les seues infraestructures culturals. Per això, malgrat els nombrosos problemes que ha tingut l'organització, l'apartat de restauració i habilitació de nous edificis ha estat acabat amb èxit. El 94 obrirà al públic el Coliseu dos Recreios, el major teatre de la ciutat, que es trobava en total decadència, la casa de Pessoa i el museu del Chiado i servirà també per restaurar totes les cases decimonòniques de l'anomenada *sétima colina*. Aquest frenesí rehabilitador evidencia però, les diferències entre els projectes que han format part de l'any cultural i els que no, i així, el museu del Chiado, s'inaugurarà sense que la restauració d'aquest barri, que va patir un incendi el 1988, encarregada al prestigiós arquitecte Álvaro Siza, estiga acabada.

PRATS I CAMPS

Plaça del Comerç a Lisboa. La ciutat ha explotat a fons el seu encant de mil cares.

Les millors temptacions de Lisboa 94

	Exposicions	Cinema i vídeo	Teatre	Dansa	Música	Animació	Literatura i pensament
Febrer	"Lisboa subterrània."	<i>Una ciutat qualsevol.</i> Documental en alta definició de J. Leitão.			Gala d'obertura amb l'Orquestra Simfònica de Londres.		
Març		100 dies 100 pel·lícules. Les 100 millors pel·lícules europees.	<i>Alice</i> de Robert Wilson i Tom Waits.		Orquestra Simfònica de Berlín.	Últim muntatge de La Fura dels Baus a les drassanes.	
Abril	"El color de la revolució."			Cabo Verde dansa.			
Maig	"Les temptacions de H. Bosch o l'etern retorn."				Comença el cicle "Música de pel·lícula".		Encontre europeu de poesia.
Juny		"Lisboa 24 hores. 3 pel·lícules sobre la ciutat."	<i>Orestíada</i> , de Peter Stein.				
Juliol	"Tot sobre el Fado."						
Agost					Comença el cicle "Música d'orgue".		
Setembre		Cicle "Lisboa en el cinema".					Parlament internacional d'escriptors.
Octubre		<i>A Lisbon Story</i> de Wim Wenders (sense confirmar).	<i>El joc de les preguntes</i> , de Peter Handke.				
Novembre				Projecto Salvador de João Fiadeiro.			
Desembre					<i>Guillem Tell</i> , de Rossini. Orquestra Simf. Portuguesa.		

Malgrat aquests detalls, el primer eslògan, "Estem preparant Lisboa", ha funcionat millor que el segon, "Lisboa convida". Els diaris portuguesos denunciaven, quan l'any ja era a punt d'inaugurar-se, que a pesar d'haver destinat el 10% del pressupost a la promoció, els agents de viatges europeus encara no coneixien ben bé l'oferta que preparava la capital. La raó era ben senzilla, els continus canvis en la direcció del projecte deguts a l'enfrontament entre els comissaris i els delegats del Govern anaven endarrerint les decisions i molts actes no podien dur-se a terme perquè els llocs previstos estaven compromesos amb altres actuacions. Victor Constàncio, actual comissari, ha hagut de realitzar un acalorat esprint final per aconseguir omplir l'ambiciós programa. El resultat és, sobre el paper, més que digne i l'organització ha aconseguit en un difícil exercici d'equilibri que, durant tot l'any, la ciutat siga un escenari punter per a tota mena d'arts.

Amb la música com a element principal, el programa de Lisboa 94 ha apostat per combinar el classicisme amb les últimes fornades de creació i ha atret, per primera vegada en la història de les capitals europees de la cultura, d'altres països de fora del continent, la seua majoria ex-colònies, per tal de deixar presència de les interrelacions culturals que envaeixen l'art modern. Així, La Fura dels Baus, úni-

ca presència catalana, tindrà el mateix protagonisme, o tal vegada més, que la Simfònica de Berlín. I tot, amb un manament comú: qualsevol espectacle tindrà un ampli percentatge d'entrades al preu màxim de 1.000 pessetes. "Volem aprofitar per a crear hàbits de consum cultural entre el jovent" afirmà en la seua visita a València José Luis Arnaut, administrador de Lisboa 94.

Però, encara així, algunes de les atraccions estel·lars continuen sent una incògnita. L'exemple paradigmàtic és l'estrena de l'última pel·lícula de Wim Wenders, *Lisbon Story*, prevista per a octubre. El guionista Paul Auster es va retirar després d'haver cobrat els diners de subvenció al projecte però la productora insisteix que Wenders rodarà, amb un altre escriptor, i acabarà el film enguany. José Luis Arnaut va ratificar que hi hauria estrena, tot i que dubtava que poguera ser al mes d'octubre.

La incertesa, l'etern dubte que caracteritza Lisboa estarà, doncs, també en el seu any cultural. Lisboa, que prepara a més l'exposició universal per al 98, ha reforçat la seua imatge sense renunciar a cap etiqueta. La ciutat blanca, la pàtria del fado, la ciutat de la fi del món, totes les definicions que artistes i visitants han fet famoses s'ajunten ara en la projecció exterior d'una ciutat que ha exportat la *saudade* per tres continents i ha enfilat el bacallà a la categoria

Barri del Chiado. La restauració d'aquesta zona lisboeta encara no ha finalitzat del tot.

de peix per a *gourmets*. Lisboa, atrapada en ella mateixa, captura amb força totes les influències exteriors i les converteix en seues. Potser per això, segurs de la màgia de la ciutat, els organitzadors de Lisboa 94 han jugat amb un avantatge que ni Anvers ni Madrid, les seues antecessores immediates, tenien. Saben que tot el que passe durant el 94 a la capital del Tejo, i pot passar de tot, es convertirà en una part més de la llegenda de la ciutat. Confien plenament en el poder transformador de Lisboa, que l'ha redimida d'incendis i terratrèmols, el mateix que Pessoa –qui si no?– va descriure en paraules d'Álvaro de Campos, una de les seues personalitats més inestables i radicals, quan sentia que ni somiar podia sense acabar a Lisboa: “Si, de nit, gitat però despert/ en la lucidesa inútil de no poder dormir/ vull imaginar qual-sevol cosa/ i en sorgeix sempre una altra (perquè hi ha son/ i, perquè hi ha son, una mica de somni),/ vull allargar la vista amb què imagine/ per grans palmerars fantàstics,/ no veig més,/ contra una mena de part interior de les palpebres,/ que Lisboa amb les seues cases/ de diversos colors”.

Jordi Sebastià

Vint anys després, la nit de Lisboa és africana

“Parlar de la guerra colonial és, sens dubte, extremadament positiu. Diria més: és indispensable”, comentava Diana Andriga a les planes del diari *Público*, uns dies després del debat, tingut a la cadena de televisió independent SIC, sobre les guerres portugueses a l'Àfrica. “Manca per escriure el gran llibre sobre aquest capítol fonamental de la nostra història col·lectiva”, es lamentava Adelino Gomes.

El debat “Guerra colonial: vint anys de silenci” fou el pretext que aprofitaren uns quants columnistes per recordar que encara no s'ha superat aquesta etapa dolorosa. Com que la guerra obrí una ferida enorme, es prefereix no parlar-ne, tot esperant que el temps ajudi els protagonistes a oblidar: els militars que ordenaren els atacs amb napalm, les mares que perderen els fills, els joves que hi combateren, els empresaris que s'enriquieren amb la tragèdia dels altres, els polítics salazaristes que justificaven un imperi “del Minho a Timor” i els colons racistes.

A dos mesos del vintè aniversari de la Revolució dels Clavells, que marcà la fi de la presència a l'Àfrica, sembla que els portuguesos no estiguin disposats a enfrontar-se amb els seus fantasmes. “Es pretén començar la història de Por-

tugal, si és possible, amb Cavaco Silva i la Comunitat Europea”, escrivia amb lucidesa Fernando Dacosta. Però no tots defugen el repte. En la seva novel·la *Os navios negreiros não sabem o quando*, Domingos Lobo retrata, amb una prosa rupturista i brillant, la por d'un grup de soldats atrapats en una Angola que no comprenen.

I, tanmateix, els portuguesos estan condemnats a conviure amb aquest passat, vulguin o no. Milers d'emigrants de les ex-colònies (Angola, Guinea Bissau, Moçambic, Cap Verd i São Tomé i Príncipe) ocupen, pacíficament, els racons més emblemàtics d'una Lisboa que es debat entre la modernitat i el provincialisme, d'una Lisboa que mirava a Londres per no veure Luanda i l'Alentejo. Se'n poden veure conversant a la plaça Rossio, caminant per la Baixa i, ja cansats després d'un dia de treballar, tornant amb el tren cap als pisos minúsculs d'Oeiras i Carcavelos.

La influència africana es deixa sentir en la música i en la literatura, alhora que el Brasil envaeix les llars amb unes telenovelles carregades de passió, de sexe i d'infidelitats. Massa per a una societat molt formalista. “On anirem a parar”, diuen els més puristes, que creuen que la cultura portuguesa, que ens ha

donat Fernando Pessoa i Miguel Torga, és amenaçada per l'agressivitat del brasiler i la vitalitat de la música del Cap Verd i la literatura d'Angola i Moçambic.

José *Luandino* Vieira i Mia Couto, dos blancs que reivindiquen la seva africanitat –Luandino és d'Angola i Couto, de Moçambic–, són dels literats que més han contribuït a trencar les rígides normes del portuguès, incorporant en les seves obres vocables africans i transgredint la sintaxi, com ho fan la majoria d'angolesos i moçambiquesos. Couto és una de les estrelles de la literatura en llengua portuguesa, al costat d'autors menys atrevits (Lidia Jorge, José Saramago i José Cardoso Pires), però igualment recomanables.

A Lisboa la nit és africana. Els clubs i discoteques amb música del Cap Verd hi han proliferat aquests darrers anys, al ritme que s'han consolidat autors excel·lents, com Cesaria Évora, B'leza, Rufino Almeida *Bau* i Paulino Vieira. Des de la *morna* captivadora d'una Évora universal fins als sons innovadors de Bau, passant pels grups anònims que intenten d'obrir-se camí al Ritz Club o A Lontra, l'Àfrica conquereix Portugal, vint anys després d'acabar-se aquella vergonya.

Antoni Castel (Lisboa)